

Διαδικτυακά μαθήματα για την κατανόηση
της εκκλησιαστικής γλώσσας

«Από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδοῦμε με την ίδια γλώσσα». Γιώργος Σεφέρης

αύδή (φθόγγος, φωνή) → άναυδος (= άφωνος)

άλέξω (έμποδίζω, άποτρέπω) → άλεξίπτωτο, άλεξίσφαιρο, άλεξικέραυνο, άλεξήλιο, Άλέξανδρος (αυτός που άποκρούει τους άνδρες)

άρουρα (χωράφι) → άρουραϊος

άλγος (σωματικός πόνος) → άναλγητικό

άχθος (βάρος) → άχθοφόρος

αίδως (ντροπή) → άναιδής (= ό χωρίς έντροπή)

άγχω (σφίγγω τό λαιμό) → άγχόνη, άγχος, άγχιστεία (συγγένεια έξ άγχιστείας)

φαίνω, (Μ.Φ. φαίνομαι)
άρχηκή ρίζα -φα-

παράγωγα:
φανερός, φανός (πυρός), άφανής, θεοφάνεια, έπιφάνεια, φαντάζω, φάσις (καταγγελία, έμφάνιση), έμφρασις, έπίφρασις, άκραιφνης (άμιγής, άκραιοφανής)..

καλέω-ώ, (Μ.Φ. καλέομαι -οῦμαι)
ρίζα -καλ-

παράγωγα:
κλήσις [= κάλεσμα: (ένώ κλίσις= λύγισμα, κάμψη (ρ. κλίνω): και σύνθετα: άνάκληση, παράκληση, έπίκληση κ.ά.], κλητήρ, κλητική (κλητική προσφώνηση), κλητός (προσκαλεσμένος, έκλεκτός)..

Ποιές από τίς λέξεις τής στήλης Β' έχουν έτυμολογική συγγένεια/κοινή ρίζα με τίς λέξεις τής στήλης Α'; Κυκλώστε τίς σωστές.

A'	B'
καλώ	έκκλησία, έγκληση αυτόκλητος, έπικλητής, σύγκληση, κλητήρ, έγκληση
οικέω-ώ	οίκημα, οίκοθεν, μέτοικος, κατοικίδιος, οικήτης, οικήτος

www.agios-gerasimos.gr

Αθήνα 2019

13 Άναχωρησάντων δέ τών Μάγων ίδου άγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' όναρ τῷ 'Ιωσήφ λέγων· έγερθείς παράλαβε τό παιδίον και τήν μητέρα αυτού και φεύγε εις Αίγυπτον, και **ίσθι** [β' ενικό πρόσ. προστακτικής έγκλισης Ένεστώτα του ρ. είμί] **έκεϊ** έως άν είπω σοι· μέλλει γάρ 'Ηρώδης ζητεῖν τό παιδίον του **άπολέσαι** [άπαρεμφ. Άορ. (άπόλεσα) του ρ. Ε.Φ. άπόλλυμι· σύνθετο: άπό + όλλυμι (άφανίζω, καταστρέφω): παράγωγα: όλεθρος, άπόλεια, πανώλης, έξώλης (= ό έντελώς χαμένος), προώλης (= άξιος νά χαθῆ πρόωρα)] **αυτό**. 14 'Ο δέ έγερθείς παρέλαβε τό παιδίον και τήν μητέρα αυτού νυκτός και **άνεχώρησεν** [γ' ενικό πρόσωπο Άορ. (άνεχώρησα) του ρ. Ε.Φ. άναχωρέω-ώ· σύνθετο: άνά + χωρέω-ώ (κάνω τόπο για νά περάση άλλος, προχωρώ, περιέχω)] εις Αίγυπτον, 15 και ἦν **έκεϊ** έως τής τελευτής 'Ηρώδου, ίνα πληρωθῆ τό ρηθέν υπό του Κυρίου διά του προφήτου λέγοντος· έξ Αιγύπτου **έκάλεσα** τόν υιόν μου.

16 Τότε 'Ηρώδης ίδών ότι **ένεπαίχθη** [γ' ενικό πρόσωπο Παθ. Άορ. (ένεπαίχθην) του ρ. Μ.Φ. έμπαίζομαι· σύνθετο: έν + παίζομαι] υπό τών μάγων, έθυμώθη λίαν, και άποστείλας **άνεΐλε** [γ' ενικό πρόσ. Άορ. β' (άνεΐλον) του ρ. Ε.Φ. άναίρω-ώ· σύνθετο: άνά + αίρω-ώ (λαμβάνω, συλλαμβάνω, κυριεύω): παράγωγα: αίρεσις, αίρετός, έλώριον (= λάφυρο· βλ. 'Ιλιάδας Α, 1-7)] **πάντας** τούς παΐδας τούς έν Βηθλεέμ και έν πᾶσι τοῖς όριοῖς αὐτῆς από διειοῦς και κατωτέρω, κατὰ τόν χρόνον δν ήκρίβωσε παρά τών μάγων. 17 τότε έπληρώθη τό ρηθέν υπό 'Ιερεμίου του προφήτου λέγοντος· 18 φωνῆ έν Ραμᾶ ήκούσθη, θρήνος και κλαυθμός και όδυρμός πολύς· Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, και οὐκ ήθελε **παρακληθῆναι** [άπαρεμφ. Παθ. Άορ. (παρεκλήθην) του ρ. Μ.Φ. παρακαλέομαι-οῦμαι· σύνθετο: παρα + καλέομαι-οῦμαι (παρακαλώ= καλώ κάποιον σέ βοήθεια· άπευθύνω ίκεσία· παρακινώ/προτρέπω· παρηγορώ· άπαιτώ/άξιω· έδώ· παρηγορώ). Ε.Φ. καλέω-ώ= φωνάζω, προσκαλώ], **ότι οὐκ είσίν**.

19 Τελευτήσαντος δέ του 'Ηρώδου ίδου άγγελος Κυρίου κατ' όναρ **φαίνεται** [γ' ενικό πρόσ. Ένεστ. του ρ. Μ.Φ. φαίνομαι (= φανερόνομαι): παράγωγα: φάσις, φάσμα, φανός, άφαντος] τῷ 'Ιωσήφ έν Αιγύπτω 20 λέγων· έγερθείς παράλαβε τό παιδίον και τήν μητέρα αυτού και πορεύου εις γῆν 'Ισραήλ· τεθνήκασι γάρ οἱ ζητοῦντες τήν ψυχῆν του παιδίου. 21 ό δέ έγερθείς παρέλαβε τό παιδίον και τήν μητέρα αυτού και ήλθεν εις γῆν 'Ισραήλ. 22 άκούσας δέ ότι 'Αρχέλαος βασιλεύει επί τής 'Ιουδαίας άντί 'Ηρώδου του πατρός αυτού, **έφοβήθη** **έκεϊ άπελθεῖν** [άπαρεμφ. Άορ. β' (άπῆλθον) του ρ. Μ.Φ. άπέρχομαι· σύνθετο: άπό + έρχομαι]· χρηματισθείς δέ κατ' όναρ **άνεχώρησεν** εις τὰ μέρη τής Γαλιλαίας, 23 και **έλθών κατώκησεν** [γ' ενικό πρόσωπο Άορ. (κατώκησα) του ρ. Ε.Φ. κατοικέω-ώ· σύνθετο: κατά + οικέω-ώ] εις πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, όπως πληρωθῆ τό **ρηθέν** [ουδέτερο γένος, μετοχής Παθ. Άορ. (έρρήθην) του ρ. Μ.Φ. λέγομαι· ό ρηθείς, ή ρηθεΐσα, τό ρηθέν· παράγωγα: ρῆμα, ρῆσις, ρήτωρ, διαρρηδην (=ρητά και κατηγορηματικά), άπόρρητος] **διά τών προφητῶν** ότι Ναζωραῖος κληθήσεται.

29/12/2019, Ματθ. β' 13-23
Κυριακή Μετά την Χριστου Γέννηση

ΜΑΘΗΜΑ 4ο

Γ. Τονισμός

ΤΟΝΟΙ – ΠΝΕΥΜΑΤΑ (β' μέρος)

Βαρεία

Ο βαρὺς τόνος (ἡ βαρεῖα), ὡς τονικὸ σημάδι, τοποθετεῖται μόνο στὴν ὀξύτονη λήγουσα καὶ ἀντικαθιστᾷ ἐκεῖ τὴν ὀξεῖα, στίς περιπτώσεις πού δὲν βρίσκεται (ἡ λήγουσα) μπροστὰ σὲ παύση, δηλαδή σὲ τελεία, ἄνω τελεία, διπλὴ τελεία (:), κόμμα, ἐρωτηματικὸ καὶ θαυμαστικὸ.

Στὴν παραλήγουσα καὶ προπαραλήγουσα δὲν μπαίνει ποτέ βαρεῖα.

π.χ. Ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ τιμᾷ τοὺς σοφοὺς ἀνδρας.

Ἄτονες καὶ ἐγκλιτικές λέξεις

1) ἄτονες

Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς δὲν τονίζονται καὶ γι' αὐτὸ λέγονται ἄτονες λέξεις. Αὐτές εἶναι:

* οἱ τέσσερις (4) τύποι τοῦ ἄρθρου:	ὄ	ή	οἶ	αἶ
* οἱ τρεῖς (3) προθέσεις:	εἰς	ἐν	ἐκ (ἢ ἐξ)	
* τὰ τρία μόρια:	ὡς	εἰ	οὐ (ἢ οὐκ ἢ οὐχ)	

2) ἐγκλιτικές

Κάποιες μονοσύλλαβες ἢ δυσύλλαβες λέξεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς συμπεφέρονται τόσο στενά μέ τὴν προηγούμενὴ τους λέξη, ὥστε ἀκούγονται σάν ν' ἀποτελοῦν μαζί τῆς μία (1) λέξη, γι' αὐτὸ ὁ τόνος τους εἶτε χάνεται εἶτε ἀνεβαίνει στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης. Οἱ λέξεις αὐτές, πού ὁ τόνος τους μεταβαίνει στὴν προηγούμενη λέξη ἢ τὸν χάνουν, ὀνομάζονται ἐγκλιτικές λέξεις (ἢ ἐγκλιτικά). Οἱ κυριότερες εἶναι:

* οἱ τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν: μοῦ, μοί, μέ / σοῦ, σοί, σέ / οὐ, οἶ, εἶ
π.χ. ὀρώ σε

* ὅλες οἱ πτώσεις ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῆς ἀόριστης ἀντωνυμίας: τίς / τί
[ἐκτός ἀπὸ τὸν τύπο τοῦ οὐδέτ. πληθ. ἄττα (= τινά= μερικά)]
π.χ. ἀνθρώπος τις

* ὅλοι οἱ δυσύλλαβοι τύποι τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτος τῶν ρημάτων:
εἰμί (= εἶμαι) καὶ φημί (= λέγω) (ἐκτός ἀπὸ τοὺς τύπους: "εἶ" καὶ "φῆς")

* τὰ ἐπιρρήματα: πού, ποί, πόθεν, πώς, πῆ, ποτέ

* τὰ μόρια: γέ, τέ, τοί, πέρ, πώ, νύν/νύ (διάφορο ἀπὸ τὸ "νύν"= χρονικὸ ἐπίρρημα)

* τὸ πρόσφυμα: δέ (διάφορο ἀπὸ τὸν σύνδεσμο "δέ"), π.χ. τοιοῦδε.

Πνεύματα

Τὰ πνεύματα χρωμάτιζαν τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῶν λέξεων καὶ τὸ ἀρχικὸ «ρ». Ἄν ἡ λέξη ἀρχίζε ἀπὸ φωνῆεν καὶ ἔπαιρνε καὶ τόνο, τότε στὴ γραφῆ, ἐπάνω στο ἀρχικὸ αὐτὸ φωνῆεν, ἔμπαινε καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὁ τόνος: ἀνθρωπος, ὕδωρ.

Αὐτὸ ὀφειλόταν σὲ τὸ ὅτι τὰ ἀρχικά φωνήεντα τῶν λέξεων, γιὰ νὰ προφερθοῦν, συνοδεύονταν ἀπὸ τὴν ἐξοδο τοῦ ἀέρα (ἐκπνοή, πνεῦμα), ὁ ὁποῖος, γιὰ τὰ ἴδια φωνήεντα, σὲ ἄλλες λέξεις ἦταν ἀπαλός, ψιλός, δηλαδή λεπτός, καὶ σὲ ἄλλες -πολύ λιγότερες- πιὸ τραχύς, δηλαδή δασύς.

Σημείωσις: Ἡ ψιλὴ δὲν δηλωνόταν στὴ γραφῆ κατὰ τὴν κλασικὴ ἐποχῆ. Μόνο τὴ δασεῖα συναντοῦμε σὲ ἐπιγραφές πρὶν ἀπὸ τὸ 403 π.Χ., πού δηλωνόταν μέ ἓνα 'Η' (π.χ. ΗΟΡΟΣ = ὄρος, ὄριο, σύνορο).

Τὰ πνεύματα, λοιπόν, εἶναι δύο: δασεῖα (·), ψιλὴ (˘)

Δασεῖα παίρνουν:	1) τὰ ἄρθρα:	ὄ, ή, οἶ, αἶ
	2) ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ α' + β' προσώπου:	ἡμεῖς, ὑμεῖς, ὑμῖν κ.λπ.
	3) οἱ δεικτικὲς ἀντωνυμίες:	ὄδε, ἦδε, οἶδε, αἶδε, οὗτος, αὕτη
	4) λέξεις ἀπὸ ὅ ἢ ῥ:	ὑπὲρ αὐτοῦ, ῥέω μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ μίσους
	6) οἱ ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες, τὰ ἀναφορικὰ ἐπιρρήματα:	ὄς, ἦ, ὄ, ὄπου, ὄθεν ἐκτός ἀπὸ τὰ: ἔνθα, ἔνθεν
	7) τὰ ἀριθμητικὰ: εἶς (ἐν), ἕξ, ἑπτὰ, ἑκατὸν καὶ τὰ παράγωγά τους: ἑκατοστός	
	8) οἱ ἀντωνυμίες: καὶ οἱ παράγωγες λέξεις:	ἕτερος, ἐκάτερος, ἕκαστος ἡμέτερος, ἐκάστοτε
	9) οἱ σύνδεσμοι:	ἕως, ἡνίκα, ὡς, ὥστε, ὅπως, ὅτε, ὅτι, ὅμως, ὁπότε, ἵνα

